

TOPLUMSAL CİNSİYETİN ÜRETİMİ VE YENİDEN ÜRETİMİ BAĞLAMINDA PSİKOLOJİ, SOSYAL PSİKOLOJİ VE MEDYA ARAŞTIRMALARINDA FEMİNİST ELEŞTİRİ

Ayşegül Yaraman

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ikinci dalga kadın hareketinin eylem ve kazanımları ile kadın araştırmaları, feminist tarih ve feminist teori alanındaki gelişmeler, kadınlık durumunun bilimsel sorgulanmasına ilişkin yeni bir bilgi alanının doğmasına olanak verdi. Bilimlerin toplumsal olarak yapılandığını öne süren postmodern anlayış ise bu sürece yeni bir ivme kazandırdı. Bu süreçte kadın araştırmacılar, öncelikle tarihsel, toplumsal, biyolojik, psikolojik açıdan kadın kimliği üzerine yaptıkları çalışmalarda yoğunlaştılar; yüzyılın sonunda ise, bu gelişmelerin kaçınılmaz uzantısı olarak geleneksel bilimlerin cinsiyetçi yapısına yönelik eleştirel katkılar gündeme girdi.

Bu bağlamda, öncelikle mevcut kuram ve yöntemlerin erkek merkezli bir bakış açısına sahip bulunduğu ve bunları tamamlayan/ispatlayan araştırmaların konu ve denek seçimiyle erkek egemen zihniyet ve durumları 'objektif', 'nötr', 'değer yargısından arınmış' gibi sundukları ortaya konmaya çalışıldı. Bilimlerin seçtiği konular kadınlara ait yaşantıları dikkate almamakta, ayrıca kadınların bilgiye ulaşma biçimlerini reddetmekteydi. Bu davranışın altındaki tutum, kadına ait değerlerin küçümsenmesi ve erkeğe ait olanların evrensel biricik doğru olarak kabul edilmesiydi ve böylece bilim, erkek değerlerinin üretim ve yeniden üretim araçlarından biri durumuna düşürülüyordu. Kadın araştırmacıların bir diğer tespiti de kadınların bilim dünyasındaki sayısal azlığı ve/veya karar alıcı konumlardaki nicel eksikliğiydi. Bu durum da, bilimin nitel olarak erkek egemenliğinde bulunmasıyla doğrudan ilişki içindeydi. Feminist eleştirinin bu tespitleri, bir yandan kadın araştırmacıların kendi cinsiyetlerine ait konuları kendi yöntem ve giderek dilleriyle, geleneksel bilimlere eklemelerine, bir yandan da erkek araştırmacıların dahi kadın ve toplumsal cinsiyete atıfta bulunmaya özen göstermelerine neden olmaya başlamıştır.

Kadın araştırmacıların mevcut bilimlerdeki erkek egemen çözümlene ve tespitleri ele aldıkları ilk çalışmalardan biri Evelyn Reed'in *Sexisme and Science* (Bilimde Cins Ayrımı)(ilk basımı 1978) başlıklı kitabıdır. Bu ikinci kitabında Reed, "insan türünün yarısının -kadınlığın- erken tarihinin büyük ölçüde saklandığı"(Reed 1975:xiii)ni düşünerek kaleme aldığı *Woman's Evolution* adlı kitabının yan ürünlerini kullandığını öne sürer. Yukarıdaki tesbitlerime paralel olarak ilk yapıtında Reed, kadınlık durumuyla ilgili antropolojik bir evrim çalışması gerçekleştirmiş; ikincisinde ise, benim yukarıda öne sürdüğümünden daha erken bir tarihte de olsa, çeşitli bilimlerdeki erkek egemen bakışı ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak Reed, cinsiyetçi "önyargıların etkilerinin, özellikle insan yaşamına , insanın tarihine ve değerlerine en yakın olan bilim dallarında daha güçlü olma eğilimi gösterdiğini"(Reed 1987:9) öne sürer. Nitekim 1970'lerin sonunda kadın kimliğine dair erkek bakış açısını

sorgulayan diğ er ç alışmalardan biri, Nancy Chodorow'dan, insana dair önemli bir alanda, psikanaliz konusunda gelir.¹ Chodorow'un psikanaliz anlayışında kadınlık, klasik Freudcu yaklaşımın tersine, 'yoksunluk' ile açıklanmaz; cinsiyet farklılığı, anneliğ in toplumsal süreci ile ilişkilendirilir. "Anneliğ in çağdaş yeniden üretimi, toplumsal olarak yapılanmış psikolojik süreçte vuku bulur. Ne biyolojinin ne kasti rol ç alışmasının (role-training) ürünü değ ildir. (...) kadınların anneliğ i, kendisini döngüsel olarak yeniden üretir. Anne olarak kadınlar, kızlarını annelik kapasiteleriyle ve annelik arzusuyla üretirler. (...) Anne olarak kadınlar (ve anne olmayarak erkekler) besleme (nurturant) **(besleyen de olabilir ama anlam değ işiyor)** kapasite ve ihtiyaçları (needs) sistematik olarak kısılmış ve bastırılmış oğ ullar üretirler. Bu, erkekleri, ilerideki daha az şefkatli aile rolüne ve kamusal yaşam ve iş in gayrişahsi ve aile dışı dünyasına hazırlar. Kadınların kişiler arası ve şefkatli ilişkilere erkeklerden daha çok katıldıkları cinsel ve ailevî iş bölümü kız ve erkek çocuklar (arasında), kendilerini bu cinsel ve ailevî iş bölümüne götüren psikolojik kapasitelerin bölünmesini üretir." (Chodorow 1999:7) Bu kuram psikanalize yeni bir yaklaşım getirmekle kalmayıp, annelik rolü aracılığ ıyla toplumsal olarak yapılandığı nı savladığı kadın-erkek farklılığ ının, söz konusu rolün iki cinsiyete yayılması suretiyle dönüştürülebileceğ ini ö ne sürerek feminist politikaya katkıda bulunur. "Cinsiyetçi toplumsal örgütlenmenin eş itlikçi olmayan zorlamasından kurtuluşu içeren amaca sahip herhangi bir strateji, annebabalığ ın kökten yeniden örgütlenmesi ihtiyacını, böylece asıl annebabalığ ın erkekler ve kadınlar arasında paylaşılmasını dikkate almalıdır." (Chodorow 1999:215)

Kuşkusuz bilimlerde süreklilik ve birbirleriyle karşılıklı ilişki söz konusudur. Dolayısıyla 20. yüzyılın, özellikle son çeyreğ inde hemen hemen tüm bilim dallarında kadınlık durumuyla ilgili araştırmalar yapılmış; örneğ in iktisat gibi alanlarda kadın bakış açısıyla revizyonlar gerç ekleştirilmiştir. Yüzyılın sonunda ise, değ er yargılarının üretimi ve yeniden üretilip yayılımı süreçlerini irdeleyen bilim dallarının, kadın bakış açısıyla, tümel bir yeniden değ erlendirmeye tâbi tutuldukları görö lür. Ç alışma alanım gereğ i ben bu süreçleri konu alan psikoloji, sosyal psikoloji ve onun bir türevi olarak medya araştırmalarındaki geliş melere değ inmek istiyorum.

'KADIN PSİKOLOJİY İ YENİDEN YAPILANDIRIYOR' versus 'PSİKOLOJ İ KADINI YAPILANDIRDI':

Yukarıdaki bilimsel sorgulama ve geliş meleri doğ uran toplumsal dönüşüm, psikolojinin sunduğ u bilginin erkek merkezli, normatif olarak erkek egemen bakış açısına sahip olduğ unu ortaya koyuyordu. 1970'lerden itibaren

---

¹20. yüzyılın ilk yarısında Karen Horney (Feminine Psychology) ve Helene Deutch (Psychology of Women)'un ç alışmalarında psikanalize kadın bakış açısının ilk eklemlemelerinin örnekleri görö lebilir. Ancak her ikisinde de toplumsal cinsiyeti sorgulayan bir feminist eleştiri niteliğ i aramak zaten anakronik bir boş una ç aba olacaktır. Yine de özellikle K.Horney ve M.Klein'in psikanalize katkıları, yakın tarihli alternatif ç abaların öncülerindedir.

eğitime geçen üniversitelerdeki kadın araştırmaları programlarında ve psikoloji bölümlerinde bu saptamanın gerektirdiği eleştirel yaklaşımlara yer veren dersler yer almaya başladı. Bu doğrultudaki tekil araştırmalar, 1980'lerin sonundan itibaren tümel eleştirel yayınların doğuşuna malzeme biriktirdi. Artık 'Kadın Psikolojisi'nden 'Feminist Psikoloji'ye geçiliyordu.

Bu durumu örnekleyen en önemli kitaplardan biri R.Unger ve M.Crawford'un yazdıkları *Women and Gender: A Feminist Psychology* (Kadın ve Toplumsal Cinsiyet: Feminist Psikoloji)(ilk baskısı 1992)'dir. Kitabın birinci amacı, sözde tarafsız bilim adamlarının ortaya çıkardığı doğa gizlerini içeren bilimsel araştırmaların, sıklıkla tanımlandığı gibi, tamamen objektif süreçler olmadığını göstermek ve psikolojik araştırmaların ataerkil zihniyet lehine tahrif edilmesini czmleyerek, ayrımcı olmayan veya toplumsal cinsiyete saygılı çalışmalar önermektir. Bu amaçla bir yandan temel kuramlar, zihin süreçleri ve davranışların kadın bakışı ve kadınlık durumu açısından değerlendirmesi yapılırken; bir yandan da temel psikoloji el kitaplarında yakın tarihlere dek bütünün bir parçası olarak yer almayan aşk, cinsellik, âdet dönemi, menopoz, cinsel taciz, annelik, evlilik ilişkisi gibi doğrudan kadını ilgilendiren veya erkek de zorunlu olarak müdahil bulunduğu halde kadınla ilişkilendirilmiş konulara yer verilmiştir. Mevcut psikoloji biliminin çeşitli araştırmalarla destekleyerek sunduğu ve ielleştirilmiş temel vargıların cinsiyetçi yapısı çarpıcıdır:

1. Daha araştırma sorusu seçilirken, konuyla ilgili cinsiyetçi kalıp yargılar soruyu ve tabii ki sonucu etkilemektedir. Örneğin çeşitli çalışmalarda liderlik; baskınlık, saldırganlık ve diğer kalıp yargılarla tanımlanmaktadır. Uyuşma, başkalarını kle alma, başkalarına yardım etme, problemleri çatışmadan czme gibi liderlik tanımının içerebileceği kalıp yargısal olmayan ve kadınlarla ilişkilendirilebilecek özellikler ise göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla bu ataerkil bakış açısıyla şekillenen soruları içeren araştırmalarda erkeklerin liderliğe daha uygun olduğu sonucu ortaya konmaktadır.

2. rneklemde ise, asıl ve evrensel olan erkektir. Yalnızca kadın denek kullanan araştırmacılar bunu, daha araştırmanın başlığında belirtmekte ve bulgularını asla diğer cinsiyete genellememektedirler. Erkek denek kullanıldığında ise sonuçlar toplumsal norm olarak değerlendirilme eğilimindedir.

3.Laboratuarda hiyerarşik bir konumlanış söz konusudur. Araştırmacı erkek oldukça onun değer ve ilgilerinin kadın olan denek karşısında egemenliği ortaya çıkmakta, bu durum da sonucu etkilemektedir. Örneğin kadınların erkeklerden daha çok uyma davranışı gösterdikleri, bu bağlamda değerlendirilmesi gereken bir araştırma sonucudur. Statü farkının uyma davranışında önemli olduğu başka araştırma sonuçlarından da bilinmektedir; dolayısıyla ataerkil toplumda erkeğin kadın karşısındaki üstün statüsü, denek kadının araştırmacı erkeğin mesajına uyum yapmasıyla sonuçlanmaktadır. Ayrıca, bilinmeyen yahut az bilinen bilgi içeren mesaja uyum gösterildiği de bilinmektedir. Araştırmacı erkek olduğu sürece erkeksi konular araştırma içeriğini

oluşturmakta, dolayısıyla kadınların az bildikleri/bilmedikleri bu mesajlara daha uyum gösterdikleri sonucu doğmaktadır. Araştırmacılar arasında kadın sayısı arttıkça, iki cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ortaya çıkan bu farklar, her iki neden de böylece ortadan kalktığı için, anlamsızlaşmaktadır.

4.) Araştırma sonuçları cinsiyetçi değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Herhangi bir alanda kalıp yargılar açısından erkeğe dair değerler sergileyen kadınların sapma davranışı içinde buldukları öne sürülebilmektedir.

5.) Sonuçları kadınlar aleyhine değerlendirilen araştırmaların altı çizilmektedir. Adet dönemi öncesi sendromu olarak etiketlenen olumsuz fiziksel ve duygusal değişikliklerle ilgili bilgi akışı yaygın ve dolayısıyla geniş kabul görmüş bir 'gerçek' olarak kolaylıkla kabul görmüşken; iki âdet dönemi arasında yer alan yumurtlama sürecindeki olumlu duygular, artan yetkinlik ve yükselen performans çok ender olarak araştırma odağı oluşturmakta ve bilgi olarak da pek yaygınlaşmamaktadır.

6.)Cinsiyeti diğer toplumsal değişkenlerden ayırabilme zorluğu en önemli yöntemsel problemlerden biridir. Bilimsel bakışa feminist eleştirinin katkısının da etkisiyle kantitatif yöntemlerin yerini giderek artan sayıda kalitatif yöntemlere bıraktığı görülmektedir. Bunlardan biri olarak meta-analiz, toplumsal cinsiyet araştırmaları açısından gerçek bir teknik ilerleme olarak düşünülmektedir. Meta-analiz bir anlamda karşılaştırma tekniği olarak(**zaten izleyen cümlelerde bu konu bağlamında örnekleniyor**), araştırmacılara, çalışmalarını alt kategorilere göre toplama ve cinsiyet dışındaki değişkenlerin etkisini de böylece ortaya koyabilme olanağı verir. Örneğin, akıl yürütme yeteneğiyle ilgili çalışmalar, verilen görev tipi veya durumda zaman baskısı bulunup bulunmadığına göre sınıflandırılarak, cinsiyet ötesinde diğer değişkenlerin sonuçlarda bir rolünün olup olmadığı görülmeye çalışılır.

Tüm bu eleştirel yaklaşım, ele alınan her konunun irdeleniş biçim ve içeriğini ve yukarıda da belirttiğim gibi hangi konuların seçildiğini belirler. Temel sorunsal ise cinsiyetin toplumsal niteliğidir. Toplumsal cinsiyet öğrenilmiştir; öğrenilen farklılıklar kadınların aleyhine bir değer sistemini içermekte ve bu noktadan itibaren abartılarak yeniden üretilmektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYET MERCEĞİNDEN SOSYAL PSİKOLOJİ versus 'CİNSİYETLERÜSTÜ' SOSYAL PSİKOLOJİ:

Sosyal psikoloji, temel olarak bireyler ile toplumsal çevreleri arasındaki ilişkiyi konu alır; bu yüzden, bir çok diğer disiplinden daha fazla, insan davranışının köklerini toplumsal bağlamda arar. Bireylerin toplumsal yapısal konumlanışları, diğer bir deyişle sosyo-ekonomik statü, ırk, toplumsal cinsiyet gibi toplumdaki hiyerarşiyle ilişkili durumlar, onların tepkilerini etkiler. Ancak, tüm bilim dalları gibi sosyal psikoloji de tek tipleştirici,

holistik bakış açısının egemenliğinde gelişmiştir. Farklıların mücadelesi, bu arada ikinci dalga kadın hareketi ve onunla karşılıklı ilişki içinde olarak araştırmanın yöneticisinin cinsiyetindeki (kadın bilim insanlarının sayısındaki artış), konusundaki, yöntemindeki, deneklerindeki değişimler sosyal psikolojiyi, zaten doğasına en uygun olan bir biçimde, çeşitliliğe açmıştır. Bu açılımla gündeme giren toplumsal cinsiyet her türlü toplumsal davranış ve duruma içkindir. Toplumsal cinsiyetle ilgili, hem toplumdaki hem bireydeki faraziye ve inançlar, her iki cinsiyetin de düşüncelerini, duygularını, davranışlarını etkiler. Toplumsal beklentinin cinsiyetçi niteliği, davranışın cinsiyetçiliğine yol açar. Toplumsallaşma başta olmak üzere aracı süreçler, bireyleri toplumsal cinsiyete uygun bir biçimde davranmaya yönlendirir.

Bu tespitler tekil araştırmalarla desteklenip bulgular çeşitlendikten itibaren sosyal psikolojinin daha bütünsel bir biçimde kadın gözüyle değerlendirilmesi sürecine geçilmiştir. Bu konudaki en önemli yapıtlardan biri, J.A.Howard ile J.A.Hollander'in kaleme aldıkları *Gendered Situations, Gendered Selves: A Gender Lens in Social Psychology* (Cinsiyetlendirilmiş Durumlar, Cinsiyetlendirilmiş Benlikler: Sosyal Psikolojiye Toplumsal Cinsiyet Merceği) (1996)'dir. Kitapta öncelikle, sosyal psikolojinin toplumsal cinsiyeti reddettiği oranda ondan etkilendiği tespit edilmektedir. Geleneksel sosyal psikolojinin ya cinsiyetler açısından nötr olduğu öne sürülmekte yahut cinsiyet farkları sabit ve biyolojik cinsiyet kökenli olarak ele alınmaktaydı. Oysa kitabın argümanı, toplumsal cinsiyet farklarının olabileceği; ancak bunların biyolojik cinsiyet farklarına dayandırılmayacağı doğrultusundadır. Bu farklar, doğuştan gelen nitelikler veya yetenekler olmaktan çok, toplumsal süreçler içinde yapılanmışlardır. Ayrıca inanıla geldiği kadar anlamlı da değildirler. Mamafih, yazarlar bu farkları inkâr etmez. "Eğer böyle olsaydı (inkâr edilseydi), bu kitabı yazmanın (yahut okumanın) bir nedeni olmazdı. Tersine, toplumsal cinsiyetle ilgili bu fikirler insanların düşünce ve davranışlarını derinden etkilemektedir ve çoğunluk (eğer tümü değilse) toplumlarda kaynakların, iktidarın ve statülerin dağıtıldığı merkezî bir yoldur. Diğer bir deyişle, biyolojik cinsiyet temelli olmasa da toplumsal cinsiyet insanların yaşamlarında maddî sonuçlara sahiptir. Bu nedenle toplumsal cinsiyeti ve onun toplumsal dünyada oynadığı rolü anlamak çok önemlidir. Böyle bir anlama ile toplumu taciz eden ısrarlı ve derin toplumsal sorunlara (ayrımcılık, şiddet, haksızlık vs.) ulaşmayı umabiliriz. (...) Tartışmaya alıştığımız toplumsal cinsiyet (örneğin cinsiyet rolü) gibi terimlerin eşitsizliği nötralize ettiğini ve toplumsal cinsiyet farkını sürdürdüğünü göstermeliyiz. Bu faraziyelerin gerçeğini sormalı ve tespit edildiğinde de onların bir yanılısama (ataerkil toplumda öğrenilerek kazanıldığı için [A.Y.]) olduğunu ortaya çıkarmalıyız." (Howard, Hollander 1996 : 24) Bu amaçlar doğrultusunda, toplumsal değişim ve ilgili kuramlar, toplumsal biliş, sembolik etkileşimcilik gibi temel sosyal psikoloji kuramlarının toplumsal cinsiyet açısından yorumu gerçekleştirilmektedir. Sonuçta ise sosyal psikoloji araştırmaları yürütürken, öğretirken veya değerlendirirken dikkat edilmesi gereken temel kavramlar

önerilmektedir: Faraziye, tarihsel bağlam, eşitsizlik, seçme, duruş, farklılık ve benzerlik, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, iktidar gibi. Kuşkusuz bu yönlendirme, sosyal psikolojideki cinsiyetçi bakışı ortadan tamamen kaldırmanın bir kitapla ve bugüne kadarki yayınlarla başaramayacağını doğurduğu gereksinime bağlı, henüz üzerinde durulmamış konuların yorumu için pratik ama dönüştürücü bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

FEMİNİST MEDYA ELEŞTİRİSİNDE DÖNEMEÇ: POSTYAPISALCI AKIM

Kadın hareketinin somut mücadele alanıyla sembolik/kuramsal mücadele alanının kesiştiği noktalardan birinde yer alır, feminist medya eleştirisi. Öncelikle cinsiyetçi uygulamaların kitle iletişim araçlarındaki yansımalarına karşı gösteri yaparak yahut dilekçe vererek karşı çıkmış; ancak feminist hareketin kurumsallaşma ve özellikle akademyaya dahil olma süreciyle birlikte, medya da feminist araştırma ve yayınlara konu olmuştur. Feminist medya eleştirisinde, cinsiyetin toplumsal üretimi ve yeniden üretimi açısından, medya, ataerkil sistemin önemli bir ajanı olarak tanımlanır. Bu yüzden medya, feminist eleştirinin en temel konularından biridir. B.Friedan'ın *The Feminine Mystique* (Kadınlığın Gizemi) (1974) başlıklı kitabı medyanın yarattığı ideal kadın tipi ve buna bağlı olarak medya eleştirisine yer veren ilk yayınlar arasındadır; ama, ancak son yirmi yıldır feminist medya eleştirisi, akademik araştırma konuları arasına girmiştir. Marksist kuramdan etkilenen feminist terminolojide, medyanın, mevcut toplumsal sistemi üreten ve yeniden üreten cinsiyetçi, ataerkil ve kapitalist değer ve normları aktardığı düşünülür. Psikoloji, sosyal psikoloji alanına kadın bakış açısının eklenmesinin ortaya çıkardığı feminist varsayım olarak toplumsal cinsiyetin toplumsal öğrenme süreciyle ilişkisi, kaçınılmaz olarak medyaya eleştirel bakışı gündeme getirmiştir; zira özellikle sanayi ve sanayi ötesi toplumların etkin toplumsallaşma aracı kitle iletişim araçlarıdır.

Ancak bu içerikteki bir feminist eleştirinin medya araştırmaları bağlamında 'aşıldığı' görülmektedir son yıllarda. 'Yeni konu' ve 'yeni paradigmalara' derleyen genel çalışmalardan biri Lisbet Van Zoonen'in *Feminist Media Studies* (Feminist Medya Çalışmaları) (1994)dir. Toplumsal cinsiyet kimliklerinin hiyerarşik yapısını içinde medyanın cinsiyetçi kod üretim süreçlerinin yeniden yorumlandığı bu yayında, psikoloji ve sosyal psikolojinin cinsiyetçi yapılarını deşifre ettiği toplumsallaşma, kalıp yargılar ve ideoloji kavramlarıyla feminist medya araştırma yöntemlerine de yer verilmektedir. Ayrıca feminist medya araştırmalarının anahtar konsepti olarak tahrifat (distortion) ele alınmakta, ancak, medyanın kadın yaşam ve deneyimlerindeki çeşitliliği değil, geleneksel kadın rollerini sergileyerek 'gerçeği' tahrif ettiği biçiminde feminist eleştiri tarafından ortaya atılan saptamaya bir eleştiri getirilmektedir: "Kadınlar ve erkekler hakkındaki geçerli egemen inançların tarihsel özgülüğünün

kabulü toplumsal cinsiyetin yapılanmış olduğuna dair yeni düşünme yolları açar. İnsan gerçeği nedir, eril ve dişil kimlik neden oluşur gibi noktalara atıf kalmadıysa ve bundan dolayı medyanın tam olarak ne sunacağı gibi bir kriter yoksa, böyle bir yaklaşımda 'tahrifat' boş bir konsept olabilir." (Zoonen 1994:31) Ancak medyanın işlevi geliştirilerek tanımlanırken, yine de iktidarla ilişkilendirilir: "Medya üretimi yalnızca bir yansıtma meselesi değildir; ama karmaşık bir uzlaşma, muamele ve yeniden yapılanma sürecine neden olur; medya izleyicisi mesajı yalnızca almaz veya reddetmez; ama onu kendi toplumsal, kültürel ve bireysel koşullarının mantığına göre yorumlar ve kullanır; medya gerçeği yalnızca 'yansıtmaya' tahsis edilmemiştir; ama ortak umutlarımızı, korkularımızı ve fantezilerimizi temsil eder ve böylece mitik ve ritüel işlevini sergiler; son olarak, gerçek, kendisi, yalnızca süreç ve şeylerin objektif toplamı değildir; iktidarı üreten ve yansıtan söylemler de toplumsal olarak yapılandırılır." (Zoonen 1994: 40,41) Zoonen'in feminist medya eleştirisine bir diğer katkısı da, bir önceki alıntıda da görüldüğü gibi, izleyiciyle ilgilidir: "İzleyiciler artık medya metinleriyle yeri belirlenmiş (...), ataerkil iktidar ve ideolojinin kötü niyetine dûçar olmuş gibi görülemezler; ama medya metinlerini kendi günlük yaşam ve kültürlerine göre anlamlandırma, yorumlama ve uydurmanın aktif üreticileri gibi değerlendirilebilirler."(Zoonen 1994:149,150) Dolayısıyla izleyici olarak kadın da pasif bir alıcı durumunda değildir. Bu noktadan itibaren feminist medya politikalarının da değişmesi gereğine işaret edilerek alternatif örnekler sunulmaktadır. Ayrıca bu genel postyapısalcı değerlendirmeden çıkarak yeni dönemle ilgili şu öneri ortaya konur: "toplumsal cinsiyetin (...) ütöpik yıkılışı, izleyicilerin yorumlayıcı etkinliklerinin cesaretlendirilmesi kadar değişik medya metinlerinin kurumsal üretimine müdahaleden doğacaktır." (Zoonen 1994:154) Gerçeğin göreliliğinin ve toplumsal cinsiyetin öğrenilmişliğinin kabul edildiği noktada, feminist eleştirinin yeni açılımları, özne-nesne statülerinin değişkenliğinin kabulü kadar, kuram-eylem bağlarının önemsenmesi yönündedir.

SONUÇ: FEMİNİST ELEŞTİRİNİN KATKILARI VE YENİ GEREKSİNİMLER

Yukarıda sözü edilen üç alan -psikoloji, sosyal psikoloji, medya- birbiriyle , kimi zaman varoluşsal, ilişki içindedir. Üçü de birbirinin konularını, bulgularını, yöntemlerini, kuramlarını paylaşır zaman zaman. Bu bağlamda, feminist eleştiride kat edilen mesafenin ve varılan noktanın da paylaşımı ve birbirini tamamlaması da söz konusudur. Dolayısıyla yukarıda birbirinden ayrı başlıklar altında verilen feminist eleştirel yaklaşımlar, tekil olarak bu bilim dallarını değil, aralarındaki ilişki gereği tümünü ilgilendirmekte, sürekliliğin içindeki gelişmeyi/dönüşmeyi yansıtmaktadır.. Cinsiyet farklılıklarının, ataerkil toplumsal öğrenme sürecinde geliştiğinin

ortaya konması, bu bilimlere yöneltilen feminist eleştiriyile doğrudan ilgilidir; bu katkıdan itibaren varılan nokta, bu toplumsal yanılısamanın yarattığı asimetrik ilişki biçimini dengelemektir.

Öte yandan feminist mücadelede birbiriyle etkileşim içinde bulunan maddi ve sembolik aşamalar içerir. Bilimsel alandaki soyutlamalar eylemlerden bağımsız değildir. Kimilerine göre postfeminist, kimilerine göre üçüncü dalga kadın hareketi, kimilerine göre yeni bir suskunluk dönemi olarak tanımlanan içinde bulunduğumuz süreçte bireyin toplumsal cinsiyetle ilgili soyut ve somut yaşantıları da dönüştürücü bir önem kazanmaktadır.

KAYNAKLAR:

Chodorow, N.; **The Reproduction Of Mothering**, University Of Columbia Press, Berkley, Los Angeles, Londra, 1999

Deutch, H.; **La Psychologie Des Femmes**, PUF, Paris, 1987

Friedan, B.; **Kadınlğın Gizemi**, E Yayınları, İstanbul,1983

Horney, K.; **Kadın Ruhbilimi**, Payel Yayınları, İstanbul, 1986

Howard, J.A, Hollander, J.A.; **Gendered Situations, Gendered Selves: A Gender Lens On Social Psychology**, Sage, Londra, 1997

Reed, E.; **Bilimde Cins Ayrımı**, Payel yayınları, İstanbul, 1987

Reed, E.; **Woman's Evolution**, Pathfinder Press, N.Y., 1975

Unger, R., Crawford,M.; **Women And Gender, A Feminist Psychology**, The McGraw Hill Companies Inc. N.Y., 1996

Zoonen, L.; **Feminist Media Studies**, Sage, Londra, 1994